

Dünya Beklenen Gıda Savaşlarına Doğru mu Gidiyor?
Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ,
Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, iortas@cu.edu.tr

Dünyanın Çoğunluğu Açlığa Doğru Sürükleniyor

Son günlerde bir anda bütün dünyanın gündemine tahıllardaki fiyat artışı ve buna bağlı olarak artan gıda fiyatlarındaki artış ve ekme bulma kavgaları oturdu. Kısa süre önce sanki olacakları biliyormuş gibi IMF başkanı Dominique Strauss-Kahn gıda fiyatının artması ile yoksul ülkelerde “açlık ve yoksulluk” beraberinde isyanlara ve gıda savaşlarının doğmasına neden olacağını belirtiyordu. Son bir ayda gıda fiyatlarındaki katlanan artışı başta İtalya, Mısır, Haiti, Özbekistan ve Endonezya’da kitleleri sokağa döktü. Görüntü önümüzdeki dönemlerde daha ciddi sorunların yaşanacağını göstermektedir. Son bir ayda dünyada basına yansıdığı kadarı ile onlarca insan ekme kavgalarında hayatını kaybetti. En son 27 Mart tarihinde basına yansıyan görüntülerde Mısırdaki ekme üzerinde sağlanan haksız kazanç nedeniyle çıkan ayaklanmada 5 kişi hayatını kaybetti. Bugün nerdeyse bir milyarı açan açlık sınırındaki insan sayısının tahıllardaki gıda artışı ile ikiye katlanacağı belirtiliyor. Artık IMF ve Dünya Bankası yetkilileri dahi Bangladeş, Mısır, Sudan, Etiyopya, Güney Amerika’daki artan yoksulluğun daha da ciddi boyuta ulaşacağını ve bunun sosyal sorunlara neden olabileceğini belirtiyorlar.

Genelde gelişmiş ülkeler ile gelişmemiş ülkelerin besin kaynakları farklılaşmaktadır. Gelir düzeyi artan tüketiciler proteine yönelirken, yoksullar nişasta kökenli besinlere yönelmektedir. Yoksulluğun kol gezdiği dünyada çok ülkede insanların temel besin gereksinimi olan nişastalı kaynakların başında gelen ekmeğin sağlanması için ek önlemler alınmaktadır. Mısır’da devlet yoksulları korumak için tarım ürünlerine sübvansiyon uygulamak zorunda kalmıştır. BBC kaynaklarına göre, ekme ve ürünlerine ayrılan sübvansiyon yıllık 14 milyar doları bulmaktadır. Sübvansiyon bütçesi eğitim ve sağlık bütçesini aşınca sorun yaşanmaya başlanmasıyla, Mısır hükümeti öteki kaynaklardan yardım istemiştir. Mısır’da ekme fiyatlarına yapılan zammın ölümlere varan kavga ve protestolara neden olduğu bildirilmiştir.

Biyoyakıt Üretimi Tahıl Fiyatlarını Artırabilir

Gıda fiyatlarındaki artışın birçok nedeni var. Bunlardan biri halen az gelişmiş ülkelere kontrol altına alınamayan nüfus artışı, birim alanda verimin daha da artırılması olanaklarının hemen hemen tükenmiş olması, biyoteknolojinin de istenilen düzeyde verim artışı sağlayamadığı gibi ciddi eleştirilere uğraması yanında, dünya tarım ürünleri üretimine istenilen yatırımların yapılmaması, sunu-istem dengesi yanında, yeryüzünde besinlerin dağılımındaki yetersizlikler de ciddi fiyat artışlarına yol açmaktadır.

FAO 2003 ve 2007 verilerine göre, biyoyakıt üretiminde kullanılan tahıl miktarında % 25 oranında bir artış görülmektedir. Yalnız ABD’nde 2000-2006 yılları arasında yalnız mısırın etanol üretimi için kullanımında iki-iki buçuk kat oranında bir artış saptanmıştır. Uzmanlar karşılaştırmalı üstünlüğü söz konusu olduğunda, biyoyakıt üretimi, artan petrol fiyatları ile karşılaştırıldığında, biyoyakıtlar daha avantajlı görünmektedir. Bu durum belli tahılların biyoyakıt hammaddesi olarak kullanımını teşvik etmektedir. Bu durumda, önümüzdeki yıllarda biyoya-kıtların tahıl (buğday, mısır) piyasası üzerinde etkisinin daha da artması beklenebilir. Halen dünyanın önemli bir kısmının yoksulluk ve açlığın pençesinde kıvrılırken, gıda ürünlerinin biyo yakıtla dönüştürmesi hem yapısal hem de ahlaki yönden yeni tartışmaların yaratılmasına neden olmaktadır. Özellikle yoksul ülkelerde tarım

ürünlerinin biyo yakıtla dönüştürmesi ile gıda fiyatlarının artması ile yoksulların daha da zor durumda kalacağı ve açlığın ciddi boyuta ulaşacağı belirtiliyor.

Türkiye 'de buğday fiyatlarının düzensiz artmasında TMO'nin Türkiye'de beklenen üretimin altında gerçekleşeceği öngörülen yaklaşık 1 milyon tonluk buğdayın dışalımını zamanında yapmaması ve spekülasyon gelişmelere karşı hazırlıklı olmaması önemli etkenlerdir.

Türkiye’de Buğday Fiyatları Dünya Fiyatları İle Paralel Gidiyor

Ülkemizde buğday ambarı olarak bilinen Konya ovasının ise son yıllarda istenilen düzeyde buğday üretmediği belirtilmektedir. Konya Ticaret Borsası verilerine göre, Anadolu Kırmızı Sert buğdayın aylık ortalama fiyat artışının; Ocak ayında bir önceki aya göre %4, 2007 yılı Ocak ayına göre %22 olduğu yönündedir. Anadolu Ajansı muhabirinin Konya Ticaret Borsası'ndan (KTB) aldığı bilgiye göre, küresel ısınmanın etkisiyle üretimde yaşanan azalmalar, özellikle hayvan yemi ve akaryakıt amaçlı istemlerde yaşanan patlamaya bağlı olarak, dünyada buğday fiyatları yükseldi. Türkiye genelinde yurtiçi buğday fiyatları ile TÜFE'deki gıda enflasyonu arasında %70'lik bir korelasyon bulunmaktadır. Benzeri şekilde önemli bir ölçüt olarak, Türkiye'deki buğday fiyatları ile dünya buğday fiyatları arasında yaklaşık %75 korelasyon göze çarpmaktadır. Bu bağlamda dünyada meydana gelecek bir artış ülkemizde de kendisini hissettirecektir. Gamze Erbil'in (Cumhuriyet gazetesinin 19 Nisan 2008) incelemesine göre “BM verileri buğday fiyatları yüzde 130 artış göstermiş iken, gelişmekte olan ülkelerdeki tüketici fiyatlarına yansımaları yüzde 60-80 oranında gerçekleşmiştir”.

Dünya Buğday Stoklarında Daralma Yaşanıyor

Dünyada Çin, Hindistan, ABD, Rusya, Avustralya, Kanada, AB ülkeleri, Arjantin, Pakistan, Kazakistan ve Türkiye önemli buğday üreticisi ülkeler olarak bilinir.

Üretim ve istem dengesizliğinin bu eğilimde sürmesi ve buğday fiyatlarında meydana gelecek küresel düzeydeki artış dünya gıda fiyatları üzerinde de ciddi baskılar oluşturabilir. Nitekim son aylarda ciddi fiyat artışı görülmeye başlanmıştır. Başta gübre ve yakıt gibi girdilerin fiyatlarında meydana gelen %20-30 arasındaki artışlar, doğal olarak ekmek fiyatlarını da yakında arttıracaktır.

Petrole bağlı olarak yürütülen gübre üretimi, toprak işleme, ilaç ve öteki girdiler doğrudan tarım ürünleri fiyatlarının artışına neden olmaktadır. Buğday fiyatları son 5 ayda, ABD'de yüzde 109, Fransa'da yüzde 151, Rusya'da yüzde 204 ve Arjantin'de yüzde 230 oranlarında arttı. Türkiye'de de buğdayın kg fiyatı 0.60 YTL'ye çıkarken, yeni dönemde buğdayda ciddi sıkıntıların yaşanması ve fiyatların 0.70 YTL'ye kadar yükselmesi bekleniyor. Küresel ölçekte meydana gelen su kıtlığı ve kuraklığın olumsuz etkisi ile bitkisel enerji isteminde meydana gelen artış buğday fiyatlarındaki artış eğilimini daha da yukarıya taşıyabilir. Özellikle büyük ölçüde buğday yetiştiren Kuzey Çin'de kuraklık artışının neden olabileceği verimsizlik ve üretim düşüklüğü haberlerinin de etkili olduğu belirtilmektedir.

Dünyada Buğday Ekim Alanları Daralıyor mu?

Türkiye'de ekilen alanların %70'ini tahıllar oluşturmaktadır. Tahıllarda kendine yeten ülkeler arasında sayılan Türkiye, yaklaşık son 20 yıllık sürede kendi kendine yeterken; bugün bu durum değişmiş görünüyor. Ekim alanlarının azalması ve iklim değişimleri nedeniyle üretim düşebilir. Bu durumda, kimi ülkelerin doğal olarak buğday dışsatımını

durdurduğu ve Avustralya’da kuraklık nedeniyle verimde önemli düşüşlerin olduğu belirtilmektedir. FAO verilerine göre buğday ekim alanlarında son 6-7 yılda, aşağıda da görüleceği gibi, genelde tahıl ekim alanlarında ciddi bir azalma ya da değişim görülmemektedir. Fakat artan nüfus artışı ve tüketim artışı karşısında verimdeki durağanlık dahi tedirginlik yaratmaktadır. Yıllara göre dünya tahıl ekim alanları aşağıda verilmiştir:

<u>Yıllar</u>	<u>Milyon ha</u>
2000	217
2001	216
2002	214
2003	209
2004	215-218
2005	219
2006	213-216

WWW.FAO.ORG verilerine göre dünya ve Türkiye’nin yıllara göre uzun süreli buğday

	<i>Ekim Alanı</i> (milyon hektar)		<i>Üretim</i> (milyon ton)		<i>Verim</i> (kg/da)	
	1979-81	2004	1979-81	2004	1979-81	2004
Dünya	235	215	438	627	186	291
Türkiye	9.2	9.4	17	21	185	223

ekiliş, üretim ve verim değerleri aşağıdadır:

Türkiye ve dünyada son yıllarda ekim alanlarında bir değişim yok gibi görünmektedir. Ancak, son 30 yılda yeni ekim nöbetleri ve yetiştirme teknikleri ile sulama sistemlerinin de gelişmesiyle nadas alanlarının önemli ölçüde daraldığı da unutulmamalıdır. Ülkemizde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nca 1982 yılında yürürlüğe konulan Nadas Alanlarının Daraltılması (NAD) projesi kapsamındaki uygulamalarla; son çeyrek yüzyılda nadas alanlarından 4 milyon hektara yakın ekim alanı kazanılmış olup bu gelişme, özellikle baklagil ve buğday üretim ve verimlerine de olumlu yansımıştır. Bakanlık adına Eskişehir Tarımsal Araştırma Enstitüsü eşgüdümünde ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi işbirliğiyle, başlangıçta Orta Anadolu ve geçit bölgelerindeki 14 ilde uygulamaya konulan projenin ilk beş yılındaki başarısı üzerine kapsamı; Doğu Anadolu’dan 15 ilin katılımıyla 29 ile 1990’da 33 ile çıkarılmıştır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı planlama, uygulama, eşgüdüm ve yakın denetimiyle girdi sağlama, ürün alımı ve değerlendirmesinde görevli kurum ve kuruluşların desteğiyle yürütülmüş olan on yıllık proje kapsamında, kışlık tahılların ekim nöbetinde yemlik ve yemlik baklagillere özel önem verilmiş; baklagil üretim ve dışsatımında Türkiye dünya lideri olmuştu. Projenin başlangıcında 8,5 milyon hektar dolayında olan Türkiye nadas alanı, on yılsonunda 5 milyon hektara inmiş; tarla alanlarında öteden beri % 35 olarak süregelen nadas oranı, 1992 yılında % 21 düzeyine indirilebilmiş; 1991’de on yıllık süresi sonuna

başarıya ulaşan proje; 3,5 milyon hektar nadas alanının yıllık üretken duruma dönüşümünü sağlamıştır (Kün,1994). Proje kapsamındaki yeni ekim nöbeti ve yetiştirme tekniği uygulamaları, buğday verimlerini olumlu etkilemiştir. Sulama alanlarındaki buğday ekilişlerinin belli bölümünün mısır ekimine dönüştürüldüğü göz önünde bulundurulmalı; değişimin yavaş ta olsa sürmesi beklenmelidir.

Dünya buğday üretiminin büyük çoğunluğu yalnız doğal yağışlara bağlı tarım alanlarında gerçekleştirildiğinden, buğday üretimi yıllık hava koşullarına bağımlıdır. Bununla birlikte, son 25-30 yılda dünya buğday verimindeki artış hayli belirgindir. Türkiye buğday verimi artışı ise dünya ortalaması artışının gerisinde kalmıştır. Son 25 yılda buğday verimindeki artış dünyada 105 kg/da iken, Türkiye'de ancak 38 kg/da dolayındadır.

Dünyada ve Türkiye'de Buğday Üretimi İklimle Bağlı

Ülkemiz tahıl tarımının büyük çoğunluğu, yıllık yağışın 350-500 mm dolayında olduğu ve aylara dağılımının çok düzenli olmadığı iç bölgelerimizde yapılmaktadır. Yağışların genelde kışın alınması buğday ekiminin güzden yapılması zorunluluğunu getirmekte, bu uygulama ise zaman zaman kış zararına da yol açabilmektedir. Güzlük ekimlerde zamanında çimlenme ve çıkış, uygun verim ve üretimin ön koşuludur. Ancak, buğday üretiminde en etkili yağışlar ilk-bahar yağışlarıdır (Kün,1996). Meslek kuruluşlarının tahminlerine göre, 2007 yılındaki kuraklık nedeniyle Türkiye buğday üretiminde %15-20 azalma söz konusudur.

Ülkemiz tahıl üretiminde kuraklık ve su yetersizliği yüzyıllardır yaşanmış deneyimlerdir. Ancak, buğdayın verim ve üretim düşüşünde, küresel kuraklık dışında etkenler de vardır. Çeşit geliştirme çalışmalarıyla verim potansiyeli yüksek çeşitler elde edilmişse de; bunların da süne zararına karşı zayıf olmaları ve süne savaşımındaki başarısızlık ta buğday üretim ve niteliğini düşürmektedir. Bu bağlamda, devlet politikasıyla stratejiler çok önemlidir. Ülkemizin ciddi bir tarım politikasının olmaması ve plan ve programların da kararlı ve kesintisiz yönetilememesi sonucu, günümüzde buğday dışalımıcısı konumuna gelmiştir. Küresel ısınmaya bağlı olarak yağış azlığı, ürün verim ve niteliğini düşürmektedir. Dünya Gazetesi yazarlarından Ali Ekber Yıldırım'ın 10.01.2008 günlü "Tarım karşıtlığı yükseliyor..." başlıklı yazısında; "Günümüzde küresel ısınma tehdidi, tarımsal ürünlerden enerji üretimi, hızlı nüfus artışı nedeniyle beslenme ihtiyacı dünyada tarımın önemini her geçen gün arttırıyor" biçiminde vurgulamaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde buğday fiyatlarında günümüzde %100'lere varan artışlar yanında, biyoyakıt hammaddesi üretimine ayrılan alanların artışı da besin için üretilen tahılın verim ve üretiminde düşüşe yol açmaktadır. Ayrıca Afrika kökenli Uganda'da ortaya çıkan UD99 buğday kara pas hastalığı yeni bir pas ırkı olup, hızla yayılma tehlikesi göstermektedir. Yeni pasın buğday bitki dokularında bulunmasının da verim düşüş nedeni olduğu belirtilmektedir. Özellikle sıcak ülkelerde görülen virüsün de verim düşüş nedeni olabileceği belirtiliyorsa da Türkiye'de halen bu virüsün bir etkisi görülmemiştir. Bu bağlamda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Bitki Koruma ve Kontrol birimlerinin, hastalık ve zararlıların yurda girmesini beklemeksizin, dünyadaki konu ve sorunlara yönelik önlemleri bugünden alması yararlı olacaktır. Pasa dayanıklı mevcut çeşitler bu yeni UD99 ırka karşı direnç gösteremediğinden, buna karşı dayanıklı çeşitlerin geliştirilmesi, en güncel buğday ıslah konusudur (İbrahim Genç, kişisel görüşme).

Kentlere Göçler, Besin Fiyatlarını Artırıyor

Dünyada artan kırsaldan kente yoğun ve düzensiz göçlerin yol açtığı kırsalda verim düşüşü yanında; kentlerde oluşan katma değeri yüksek işlenmiş besin istemi de besin fiyatlarını yükselten öteki etkenler olabilir. Küresel ısınma ve buna bağlı olarak artan temiz su istemi, tarım-sulama sulamanın sınırlandırılması, artan petrol fiyatları gibi etkenler önümüzdeki dönemde besin fiyatlarının artması üzerinde daha ciddi baskılar kurabilir.

Dünya Tarımı Unuttu, Tarım dışı Teknolojilere Takıldı

Dünyada son yıllarda ekolojik ürünlerin piyasadaki artan değeri karşısında, geleneksel tarım ürünleri değerinin düşük düzeyde kalması da genel tarıma olan ilgiyi azaltmıştır. Hatta bilimsel çalışmalarda bile tarıma alt düzeylerde değer verilmeye başlanmış, birçok tarımsal araştırma enstitü ve kuruluşları kapatılmış, bu alandaki fonlar askıya alınmıştır. Gelişmiş belli ülkelerin son yıllarda gerek yüksek teknolojilere yaptıkları yatırımlar ve gerekse elektronik ve bilgisayar üretiminde gerçekleştirdikleri artışlar bu sorunu çözmemiş, tam tersine günümüzde ciddi bir üretim fazlası ve durağan bir ekonomiye dönüştürülmüştür.

Buğday Fiyatlarındaki Artışlar Sosyal Sorunlar Yaratabilir

Stratejik bir ürün olan buğday ve ona bağlı olarak katma değeri yüksek unlu ürünlerin fiyatlarındaki artışlar toplumun doğrudan beslenme maliyetini artıracığından, bir takım ciddi sosyal sorunların da yaşanmasına neden olabilir.

Tarım ürünleri üretimi ve genelde tarıma son yıllarda ilgisiz kalınmasıyla başlayıp oluşan sunu-istem dengesindeki sorunlar, özellikle karbonhidrat kaynağı olan buğday ve mısır fiyatlarındaki artışların ekmek fiyatlarına yansımaları yoksullarla zenginleri karşı karşıya getirebilir. Özellikle ekmek fiyatlarındaki artışın yoksullara anlatılmasına gerekçe bulunamaz.

Buğday Stratejik Bitkidir.

7 Mart 2008 günlü Milliyet Gazetesi'ndeki köşesinde Prof. Dr. Güngör Uras "Ekmeğe zam halkı üzecek" başlıklı yazısında, "Dış piyasalarda buğday fiyatları artıyor. Bu gerçeği değiştiremeyiz. Ama bizim içeride yaptığımız yanlışlara ne demeli ?" biçiminde soruyor ve gazeteci Ali Ekber Yıldırım'ın konuya yaklaşımını değerlendiriyor.

Türkiye'de ekilebilir toprağın yaklaşık yüzde 30'unda buğday üretiliyor olmasına karşın, kimi ekonomistlerin 'Türkiye, buğday ekmesin' tezini savunduklarını ve "Amerika ile yarış olanaksız. Dünyada buğdayın tonu 150 dolarken, Türkiye'de 250- 300 dolar olduğuna göre üretmeye gerek yok, dışarıdan satın alınsın." anlamındaki görüşlerini belirtiyor. Oysa yakın geçmişte yaşanan kuraklık ve öteki etkenler Türkiye'de olduğu gibi dünyada da buğday üretimini düşürmüştü, fiyatlar hızla artmaya başlamış ve Türkiye fiyatlarını geçmiş. Dünyada buğdayın tonu 400 doları aşmıştır. Sayın Güngör Uras'ın da belirttiği gibi, buğday fiyatlarındaki artışlar ülkemizde "Buğday ekilmesin" tezini çürütmekle kalmadı, Türkiye'nin buğdaydan vazgeçemeyeceğini bir kez daha" göstermiştir. Buna göre, Türkiye kendi gereksinimi olan buğdayı mutlaka üretmelidir. Kaldı ki ülkemizde var olan ve öteden beri sürdürüle gelen buğday üretim sisteminin bir süre için askıya alınması bile üretim çarkının körelme ve çökmesine; böylece en yaşamsal besinimiz olan buğdayda da mutlak dışa bağımlı duruma düşünmemize neden olur.

Küresel Ölçekli Politikalar Geleceğin Sorunlarının da Habercisi Gibi

Biraz konuyu yakından takip edenler dünyayı son yarım yüzyıldır yöneten güçlerin uyguladıkları genel küreselleşme politikalarının bir gün kafasını duvara vuracağını biliyorlardı. Artan biyo-yakıt üretimine yönelik tarımsal üretim yönetimleri, bir tarafa toprak bitki yönetiminin bozulmasına, diğer taraftan gıda fiyatlarının artması, dünyada yoksulluğu artırabileceği gibi ciddi isyanlara ve sosyal sorunlara neden olabilir.

Görüldüğü kadarı ile şimdilik sorunun ağırlığı uluslararası borsa spekülasyonundan kaynaklanıyor. Spekülatörlerin borsada yaratacağı küresel etki gelecekte gıda ithalatlı ve ihracatını da etkileyecektir. Bu durum berberinde yeni sorunları yaratacaktır. Ayrıca Biyoyakıt ayrılan alanların arması, gıda kaynaklarını ve fiyatlarının farklılaşması gelecekte tarımı yeniden gündemin birinci sırasına oturabilir.

Ne Yapmalı?

Türkiye'nin öncelikle üretim ve tüketim değerleri yüksek bir tarım ülkesi olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak tarımsal üretime ve özkaynaklara yeniden öncelik ve önem verilmelidir. Kimi çevrelerce 1980'lerden bu yana yinelenen "İçerde yüksek maliyetle üretmek yerine, tarım ürünlerini de dışarıdan alalım" görüşünün geçersizliği açıkça ortaya çıkmıştır. Zaten 100 milyona doğru yükselen nüfusumuzun beslenmesi için gerekli buğdayın dışarıdan satın alınmasına yetecek parasal kaynak bulunması da olanaksızdır. Bir zamanların kendi kendine yetebilen ülke uzun zamandır tarıma yapılamayan yatırımlar nedeniyle, bugün dışa bağımlı hale gelmiş durumdayız. Toprak Mahsulleri Ofisi'nin, kuruluş amacına uygun olarak; piyasayı düzenleme, aşırı dalgalanmaları önleme, üretici ve tüketiciyi gözetme ve sektörde çalışanların güvenini sağlayacak görev ve işlevleri etkin duruma getirilmeli, kurumun zararına yol açan ticari ve işlem ve etkilerden özenle kaçınılmalıdır.

Aslında TMO çok iyi kurgulanmış kurumlarımızdandır. TMO belirtilen asıl işlevlerini etkin biçimde uygulaması durumunda, üretimden ve piyasa koşullarından kaynaklanabilecek olası dalgalanmaların olumsuz etkilerini en az indirebilen bir kurum olacaktır. Örneğin son yıllarda görülen ve bu yıl için de beklenen kuraklığın Türkiye'de ve Dünyaya bilinen etkisini göz önünde bulundurularak, erken davranıp hasat zamanında olağandan daha fazla buğday alabilir. Böylece, benzeri zor dönemlerde sürecin daha rahat atlatılmasını sağlayabilir. Nihayet geçen hafta pirinç fiyatında meydana gelen dalgalanma TMO'nin ne denli önemli bir organ olduğunu ortaya koymuştur.

Piyanın düzene sokulması ve olası dalgalanmalardan daha ez etkilenmesi için, öncelikle üretim-tüketim verileri doğru saptanmalı, bilimsel yöntemlerle önceden tahmin edilmelidir. Türkiye'nin planlı bir yapılanmaya giderek ekim alanlarını bölgesel düzeyde düzenlemesine gidilmesi yaralı olacaktır. Bu bağlamda uzaktan algılama teknikleri de kullanılarak, ülkenin üretim ve pazar potansiyelleri önceden belirlenmeli ve ona göre dışalım-satım bağlantıları zamanında yapılabilir. Uzun dönemli olarak tarımda çeşitli ıslahı çalışmalarına yeniden önem vermeli. Çiftçi yayım sistemi geliştirilerek yapılan çalışmalar tarım kuruluşlarına ve çiftçilere ulaştırılmalı, tarımsal üretimin nicelik ve nitelik olarak geliştirilmesi sağlanmalıdır. Girdi fiyatları özellikle mazot ve gübrenin fiyatları çok yüksek olduğundan, çiftçiler mutlaka desteklenmelidir. Gübre fiyatındaki artışlar buğdayın maliyetini artırdığından gübre kullanımı azaltmakta; bu da verim düşüşüne neden olmaktadır. Tarımsal desteklerin mutlaka üretimi artırma ölçütlerine göre yapılması sağlanmalıdır. Yukarıda belirtilen önlemlerin etkin ve kararlı biçimde alınması durumunda, temel ulusal besinimiz olan buğdayda ülkemizin yeniden "kendine yeter" konumuna geçmesi olanaklıdır.

KÜN, E., 1996. Tahıllar-I (Serin İklim Tahılları). 3. Baskı. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları No.: 1451, Ankara. 322 s.

KÜN, E.,1994.Tarım Topraklarının Kullanımında Dönüşümler.TMMOB- ZMO, Tarım Haftası '94 Sempozyumu.T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları No.: 25, Ankara. s.: 175 -191.

Not 1: bir önceki yazımda “Yaklaşık 5-5,7 milyon hektarda buğday ekimi yapılmaktadır” anlatımı kullanılmıştı. Söz konusu anlatım, “Dünya buğday üretim alanında meydana gelen dönemlik daralma” olacaktı. Üretim alanının ise son yıllarda 209-218 milyon hektar arasında olduğu bilinmektedir.

Not 2: Yazının zenginleşmesine katkıda bulunan, Prof. Dr. Ekrem Kün, Prof. Dr. İbrahim Genç, Prof. Dr. Tacettin Yağbasanlar ve Prof. Dr. Faruk Emeksiz hocalarıma ayrıca teşekkür ederim.